

ეკონომიკური პრობლემები თუ ეკონომიკური მეცნიერების კრიზისი*

რომან ხარბედია

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო

roman.kharbedia@tsu.ge

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური კრიზისი, ეკონომიკური მეცნიერების კრიზისი

გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან განვითარებულმა მოვლენებმა, რაც დაკავშირებული იყო სოციალისტური სისტემის კრახთან და საბჭოთა კავშირის ნგრევასთან, საზოგადოებრივი მეცნიერების წარმომადგენელთა და, მათ შორის, განსაკუთრებით ეკონომისტების წინაშე დააყენა მთელი რიგი მეცნიერული კონცეფციების გადაფასებისა და მათი ახლებურად გააზრების საკითხი. ახლადწარმოშობილმა მოვლენებმა მოიტანა ბევრი ისეთი პრობლემა, რომლებიც ადრე ეკონომიკური მეცნიერების მიერ არათუ განხილული არ ყოფილა, არამედ არც დასმულა განსახილველად. ეს, უწინარეს ყოვლისა, ეხება სოციალისტური, ადმინისტრაციულ-მბრძანებლური ეკონომიკიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის საკითხს. თუმცა, ობიექტურობა მოითხოვს ითქვას, რომ აღნიშნული პრობლემის კვლევის საკითხი 90-იან წლებამდე ვერც დადგებოდა, ვინაიდან ამის საჭიროება თითქმის მთელი 70 წლის მანძილზე არც არსებობდა. ამას გარდა, მსოფლიოს ეკონომიკის წინაშე პერიოდულად წარმოშობილი სერიოზული პრობლემები, ფინანსური თუ ეკონომიკური კრიზისები კიდევ უფრო მეტ კითხვებსა და პრეტენზიებს აჩენდა ეკონომიკური მეცნიერების მიმართ, მაშინ, როდესაც ეკონომიკურ მეცნიერებას ახლად წარმოშობილი კრიზისების გადაჭრის მზა რეცეპტები პრაქტიკულად არასდროს არ ჰქონდა. ზოგიერთი მკვლევარი კიდევ უფრო შორს წავიდა და მსოფლიოს საფინანსო-ეკონომიკური კრიზისის (იგულისხმება 2008–2009 წლების კრიზისი) ერთ-ერთ ძირითად მიზეზად ეკონომიკური მეცნიერების კრიზისი დაასახელა, რომელიც, მისი აზრით, მიმდინარეობს გასული საუკუნის დასაწყისიდან (Давар, გვ.74). ავტორის აზრით, მიუხედავად იმისა, რომ გასულ, საუკუნეში რეალური ეკონომიკური მდგომარეობა მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა, ამას არ მოჰყოლია ეკონომიკური მეცნიერების განვითარება, პირიქით გაუარესდა კიდევ.

როგორც ნებისმიერ სფეროში მიმდინარე კრიზისის დროს, ეკონომიკური კრიზისის დროსაც მწვავედება წინააღმდეგობები სხვადასხვა ეკონომიკურ მიმდინარეობებს შორის და იმის განცდაც კი იქმნება, რომ ეკონომიკური მეცნიერება მოკვდა (იხ. პაპავა 2011, გვ. 14; Ormerod, Wiley, 1997; Ormerod, Wiley, 2001; Colander D).

უნდა აღინიშნოს, რომ ეკონომიკური მეცნიერების ჩამოყალიბების დროიდან დღემდე მისი საგანი არსებითად უცვლელია და იგი მეტ-ნაკლები წარმატებით ძირითადად წყვეტს რესურსების შეზღუდულობის პირობებში მათი ოპტიმალური განაწილების პრობლემებს, რაც ამ მეცნიერების კვლევის უმთავრეს ამოცანას წარმოადგენს. მაგრამ, თუ გავანალიზებთ ეკონომიკური მეცნიერების განვითარების ეტაპებს, ვნახავთ, რომ ეკონომიკური მეცნიერების საგანმაც გაიარა ევოლუციის რთული პროცესი. დღეს, როდესაც ეკონომიკური სინამდვილე გამოირჩევა მრავალფეროვნებითა და მრავალვარიანტულობით და დღევანდელი საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ცვლილებების სიჩქარე უსწრებს ამ ცვლილებების შესწავლის სიჩქარეს და ამდენად, შემდგომ ეტაპზე ხდება ამ პროცესების ეკონომიკური გააზრება, ბუნებრივია, რომ ასეთ შემთხვევებში ეკონომიკური მეცნიერება კი არ უსწრებს მოვლენებს, არამედ უკან მიჰყვება მას. ეს კი საფუძველს აძლევს ცალკეულ მკვლევარებს ეკონომიკური მეცნიერების ასეთი მდგომარეობა შეაფასონ როგორც კრიზისული. ამასთან, უდავოა ის ფაქტი, რომ ეკონომიკური მეცნიერება განიცდის ევოლუციას და სხვა, მომიჯნავე დისციპლინებთან (სოციოლოგია, მათემატიკა, ფსიქოლოგია და სხვ.) გარკვეულ ინტეგრირებას, რაც გაგებულ იქნას, როგორც ეკონომიკური მეცნიერების მიერ საკუთარი კვლევის ობიექტის თანდათანობითი ამოწურვის ტენდენცია, ან ეკონომიკური მეცნიერების კრიზისი. პირიქით, ეს პროცესი, ანუ სხვა სამეცნიერო დისციპლინების ხარჯზე მისი მეთოდოლოგიური ბაზის გაფართოება, შეიძლება მოწმობდეს, როგორც მის ელასტიკურობაზე, ისე უნარზე მოახდინოს ადაპტირება სწრაფად ცვლადად გარე სამყაროსთან, რაც ეწინააღმდეგება ზემოთ ნახსენებ თემის ეკონომიკური მეცნიერების გარდაცვალების შესახებ.

ეკონომიკური მეცნიერების განვითარების ტენდენციის ერთ-ერთ გამოვლინებად წარმოჩინდება წლიდან წლამდე ეკონომიკური კვლევების ხარისხისა და მნიშვნელობის, ამ კვლევების მასშტაბურობის თანდათანობითი შესუსტება, რაც ნათლად ჩანს პირველი ნობელიანტი მეცნიერ-ეკონომ-

* კვლევის შედეგები მოსმენილ იქნა | ეროვნულ სამეცნიერო კონფერენციაზე „ეკონომიკური მეცნიერების კრიზისი და ახალი პარადიგმების ძიება“

მისტებისა და ბოლო წლების ნობელიანტთა მეცნიერული წვლილის ერთმანეთთან შედარებით. თუკი რ. ფრიშის, პ. სამუელსონის, ჯ. ჰიკსის, ფ. ჰაიკის, მ. ფრიდმანის წვლილებმა მოახდინეს გადატრიალება ეკონომიკურ მსოფლმხედველობაში, უკანასკნელი ათწლეულის ნობელიანტი ეკონომისტების წვლილი, მიუხედავად მათი ნაშრომების მეცნიერული მნიშვნელობისა, ასეთი მასშტაბის ნამდვილად არ არის.

მკვლევარები, რომლებიც მიანიშნებენ ეკონომიკური მეცნიერების (ეკონომიკური თეორიის) კრიზისის შესახებ, ამ ცნებაში სხვადასხვა შინაარსს დებენ. ზოგიერთის აზრით, ეკონომიკური თეორიების, ასევე, მისი განვითარების მიმართულებების მრავალფეროვნება მიანიშნებს ეკონომიკური თეორიის, ეკონომიკური მეცნიერების კრიზისზე და იგი შეიძლება გადაიჭრას ერთი საერთო (ზოგადი) თეორიის შექმნით (Яшник 2015).

მკვლევართა უმრავლესობის აზრით კი მსოფლიო ეკონომიკურმა თეორიამ გადაიტანა რამდენიმე კრიზისული პერიოდი, რაც გამოიხატა საზოგადოების ეკონომიკურ ცხოვრებაში მიმდინარე რეალურ მოვლენებთან თეორიული მოდელებისა და ინსტრუმენტების, ზოგადად თეორიის შეუსაბამობით. ამავე დროს, ისიც უნდა ითქვას, რომ ეკონომიკური თეორიების ავტორებსა და მათ მიმდევრებს არ აღმოაჩნდათ უნარი ეწინასწარმეტყველებინათ ამა თუ იმ სისტემის რღვევა, თუ შემდგომ წარმოშობილი კრიზისული პერიოდები. მაგალითად, ისეთ დიდ ეკონომისტსა და ინტელექტუალს, როგორც იყო ჯონ მენარდ კეინსი, მინიშნებაც კი არ გაუკეთებია შემდგომში «დიდ დეპრესიად» წოდებულ 1929-1932 წლების მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისზე.

მსოფლიოში ადგილი ჰქონდა არა ერთ მოვლენას, რომლებმაც ნათლად წარმოაჩინა ეკონომიკური მეცნიერების არსებული დონის შეზღუდულობა. მხედველობაში გვაქვს რადიკალური რეფორმები აღმოსავლეთ ევროპის და ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში. ეკონომიკური მეცნიერება უძლური აღმოჩნდა ეწინასწარმეტყველებინა გარდამავალი ეკონომიკის პრობლემები. არ გამართლდა თითქმის ყველა თეორიულ ნაშრომში პრივატიზაციის თაობაზე გამოთქმული ვარაუდი (ხშირ შემთხვევაში მტკიცებები), რომ იგი გამოიწვევდა ეფექტიანობის სწრაფ ზრდას და ა.შ.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ბუნებრივად დგება საკითხი თეორიული ეკონომიკური მეცნიერებისა და რეალური ეკონომიკის კავშირის შესახებ, რაც უნდა გვევლინებოდეს ეკონომიკური მეცნიერების განვითარების ან მისი ჩამორჩენის კრიტერიუმად.

ცალკეულ შემთხვევებში ხდება ეკონომიკურ მეცნიერებაში გარკვეული კრიზისული გამოვლინებების პირდაპირი დაკავშირება ეკონომიკურ ან ფინანსურ კრიზისებთან ისე, რომ ამ კრიზისის დაძლევის გზებისა და მეთოდების ნათელი გაგება არ არსებობს. ეკონომიკურმა მეცნიერებამ

არასაკმარისი ადეკვატურობით მოახდინა რეაგირება 2008 წელს დაწყებულ მსოფლიო ფინანსურ კრიზისზე. პირიქით, აღიარებულ მეცნიერთა უმრავლესობა მიუთითებდა გრძელვადიანი სტაბილური პერიოდის დაწყების შესახებ. მაგალითად, 2003 წელს, ნეოკლასიკური ეკონომისტების ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი, ნობელის პრემიის ლაურეატი რობერტ ლუკასი ამერიკის ეკონომიკური ასოციაციის საპრეზიდენტო მიმართვაში წერდა, რომ დეპრესიების პრევენციების ცენტრალური პრობლემა ყველა მის პრაქტიკულ ასპექტში გადაჭრილია და საკითხი გადაწყვეტილია გრძელვადიან პერსპექტივაშიც (Lucas, 2003). ამ სიტყვებიდან ხუთ წელიწადში მსოფლიოს ეკონომიკა მოიცვა უძძიმესმა ფინანსურ-ეკონომიკურმა კრიზისმა. გაბატონებული ეკონომიკური მოძღვრებები კი სრულიად უსუსური აღმოჩნდნენ ახსნათ ეკონომიკური კრიზისების ბუნება. 2008-2009 წლების მსოფლიო ფინანსური კრიზისის რეალიებმა ფაქტობრივად უარყო ეკონომიკური მეცნიერების თვალსაჩინო წარმომადგენელთა თვალსაზრისები და დიდი დარტყმა მიაყენა ეკონომიკური თეორიის რეპუტაციას.

საზოგადოების ეკონომიკური განათლების დაბალი დონის მანიშნებელია ის გარემოება, რომ ქვეყანაში არსებულ მძიმე სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობას ხშირად ეკონომისტებს უკავშირებენ ხოლმე. პრეტენზიები, რომლებიც ისმის ეკონომიკური მეცნიერების მიმართ არც ქართული სინამდვილისთვისაცაა უცხო, რაც ქვეყნის მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობით შეიძლება აიხსნას. თუ დავაკვირდებით საქართველოს ეკონომიკის წინაშე მდგარ პრობლემებს, აშკარაა, რომ იგი მეტად მწვავე და მტკივნეულია. ეს ეხება დასაქმების დონეს, ეკონომიკის არასაკმარის განვითარებას, ქონებრივ დიფერენციაციას, მოსახლეობის გადატყვევას და სხვ., რომლებიც ქმნიან საზოგადოების შიგნით წინააღმდეგობათა შემდგომი გამწვავების შესაძლებლობას. ასეთ შემთხვევაში, ბუნებრივია, საზოგადოებაში აღიქმება, რომ ეკონომიკური მეცნიერება უძლურია პასუხი გასცეს ქართული ეკონომიკის გამოწვევებს. ეკონომიკური მეცნიერების მიმართ საზოგადოების ცალკეული ჯგუფების პრეტენზიები მეტწილად იმითაც არის განპირობებული, რომ მათთვის ნათელი არ არის ეკონომიკური თეორიის მეთოდებისა და ინსტრუმენტების სპეციფიკა, კიდევ უფრო რთულია ეკონომიკური მეცნიერების მიღწევების პრაქტიკაში გამოყენების სრულად გააზრება.

საზოგადოებაში ეკონომიკური განათლების დაბალი დონის ბრალია ისიც, რომ ხალხი ეკონომიკური მეცნიერებისგან ელის ზუსტ პასუხს ნებისმიერ კითხვაზე, რომელიც შეიძლება წარმოიშვას საზოგადოების ეკონომიკური ცხოვრების პროცესში. ზოგადად ისიც უნდა ითქვას, რომ რომ მსოფლიოს სამეცნიერო ცენტრებში პრაქტიკულად ყურადღება არ ექცევა მცირე ზომის ქვეყნების ეკონომიკურ პრობლემებს (იაკობიძე, 2011, გვ. 12.).

შეიძლება თუ არა ითქვას, რომ მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა მიუთითებს ეკონომიკური მეცნიერების სისუსტეზე, კრიზისზე და ეკონომიკური აღმავლობა და საზოგადოების კეთილდღეობა მეცნიერების სიძლიერეზე? საკითხის ასე დაყენება, ჩვენი აზრით, არ იქნება სწორი. ეკონომიკური მეცნიერება უნივერსალური ფენომენია და არ არსებობს ცალკე აღებული ქვეყნის ან ხალხის ისეთი ეკონომიკური მეცნიერება, რომელიც მხოლოდ ამ ქვეყნის ან ხალხის განვითარებას განაპირობებს. ამასთან დაკავშირებით, საჭიროა აღინიშნოს, რომ სწორი და გამართული ეკონომიკური თეორიის არსებობას და, ამ თვალსაზრისით, ეკონომიკური მეცნიერების მიღწევებს, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ეკონომიკური რეფორმების განხორციელების პროცესში, ხოლო, რაც შეეხება ცალკეულ ქვეყნებში ეკონომიკური მეცნიერების განვითარებასა და რეალური ეკონომიკის განვითარებას შორის უშუალო კავშირის გავლებას, ეს არ იქნება მართებული. რამდენადაც ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობა პრაქტიკულად არ არის კავშირში ეკონომიკური მეცნიერების განვითარების დონესთან, რამდენადაც, ზოგადად თუ ვიტყვით, ეკონომიკის ფუნქციონირების მიზანი ადამიანთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაა შეზღუდული რესურსების პირობებში და ამ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების ხარისხი ვერ იქნება დამოკიდებული ეკონომიკური მეცნიერების განვითარების დონეზე. თუმცა, ისიც უნდა ითქვას, რომ საზოგადოებაში ეკონომიკური მეცნიერებისადმი არასწორი დამოკიდებულება და რეალურად არსებული მძიმე ეკონომიკური სიტუაცია, ზრდის ეკონომიკური მეცნიერების წარმომადგენელთა პასუხისმგებლობას საკუთარი საზოგადოებისა და ქვეყნის წინაშე.

ეკონომიკური მეცნიერების კრიზისზე მსჯელობის დროს ლოგიკურად იხადება კითხვები: რაში გამოიხატება იგი და რომელი ფუნდამენტური პრობლემებისა და ამოცანების გადაწყვეტა ვერ მოახერხა თანამედროვე ეკონომიკურმა მეცნიერებამ?

ეკონომიკური მეცნიერების მდგომარეობას კრიზისული შეიძლება ვუწოდოთ იმ შემთხვევაში, როდესაც რეალურ ეკონომიკაში წარმოშობილი სერიოზული პრობლემები, ეკონომიკის წინაშე დასმული ამოცანები არ შეიძლება გადაიჭრას ეკონომიკური მეცნიერების არსენალში არსებული მეთოდებით, ან ეკონომიკურ მეცნიერებას არა აქვს პასუხი ამ ამოცანების გადაჭრის გზებისა და მეთოდების შესახებ.

ბოლო პერიოდში ეკონომიკური მეცნიერების პრობლემებმა თავი იჩინა მაშინ, როდესაც მას არ აღმოაჩნდა რეცეპტები რეფორმირებად (საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ) ქვეყნებში პრობლემების ეფექტიანი გადაწყვეტის თაობაზე.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ეკონომიკური მეცნიერებას ნამდვილად ედგა კრიზისული პერიოდები, როგორც 1929-1832 წლების «დიდი დეპრესიის», 2008-2009 წლების კრიზისის, თუ 1990-იანი წლებიდან აღმინის-

ტრაციულ-მბრძანებლური ეკონომიკის საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის ეტაპზე.

ეკონომიკური მეცნიერების განვითარება კი გამოიხატება იმ ფუნდამენტური კვლევებით, რასაც ახორციელებენ ამ დარგის თვალსაჩინო წარმომადგენლები. თეორიათა მრავალფეროვნება კი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სრულებით არ მიუთითებს ეკონომიკურ მეცნიერებაში კრიზისულ მომენტებზე. სწორედ თეორიათა ასეთი მრავალფეროვნება ადასტურებს მეცნიერების სხვადასხვა დარგების: ფიზიკის, ქიმიის, მედიცინისა თუ სხვა დარგების პროგრესს და არა პირიქით. თუმცა, ისიც უნდა ითქვას, რომ მართებული არ იქნება ამ თვალსაზრისით ზუსტი პარალელების გავლება ტექნიკურ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებთან, რამდენადაც, თუ ზუსტ მეცნიერებებში, მაგალითად, ფიზიკაში, ან მათემატიკაში ახალი თეორიის წარმოშობა ცალსახად შეიძლება ნიშნავდეს პროგრესს აღნიშნულ მეცნიერებებში, ეკონომიკაში, შესაძლებელია, ეს სრულებით არ იყოს პროგრესის გამომხატველი. ეკონომიკური მეცნიერების პროგრესი, როგორც აღვნიშნეთ, არის იმ ცოდნის მიცემა, რომელიც დაეხმარება საზოგადოებას გადაჭრას პრაქტიკაში წარმოშობილი ეკონომიკური პრობლემები და თუ არ არსებობს ასეთი ცოდნა (მოდერება, თეორია), მაშინ შედეგები არ იქნება სასურველი. ასევე, ეკონომიკური თეორია შეზღუდულია თავისი შესაძლებლობებით და მაგალითად, ფიზიკის მსგავსად არ შეუძლია უნივერსალური კანონების აღმოჩენა.

ისიც უნდა ითქვას, რომ არც ერთ სხვა მეცნიერებაში ისე არ მიმდინარეობს სხვა მეცნიერებების შეჭრის პროცესი, როგორც ეკონომიკურ მეცნიერებაში. დღეს ეკონომიკურ თემებსა თუ პრობლემებზე წერენ, ლაპარაკობენ და ასწავლიან კიდევ სხვადასხვა დისციპლინის წარმომადგენლები: ისტორიკოსები, გეოგრაფები, მათემატიკოსები, ექიმებიც კი. იჭრებიან რა სხვა გარემოში, მათ შეაქვთ არაეკონომიკური „აპარატურა“, რის შედეგადაც მეცნიერება შეიძლება ცნებით (კატეგორიებით) ჩიხში მოექცეს, ამიტომ ძნელი ხდება კონცეპტუალურ საკითხებზე თანხმობის მიღწევა.

ეკონომიკურ მეცნიერებაში არსებული სიძნელეების განხილვისას, ბუნებრივად იხადება კითხვა: როგორ უნდა იყოს? რატომაა, რომ ეკონომიკა, როგორც მეცნიერული დისციპლინა, არ არის სრულიად თავისუფალი იდეოლოგიისგან? შესაძლებელია, ეს დაკავშირებული იყოს იმასთან, რომ მას საქმე აქვს ადამიანთა ქცევასთან, ეკონომიკური მოვლენების აღქმასთან, ეს მოვლენები კი არ არის მუდმივი და იცვლება ადგილისა და დროის მიხედვით. აგრეთვე, იმასთანაც, რომ განვითარების პროცესში მუდმივად იცვლება თვით ეკონომიკური სისტემა ამა თუ იმ პოლიტიკური ჯგუფების ზეგავლენით. საქმე იმაშია, რომ ეკონომისტებს უწევთ ახსნან არა მხოლოდ რეალური ფაქტები, რაც არსებობს (პოზიტიური დებულება), არამედ მუდმივად ეძებონ პასუხი კითხვამდე – როგორ უნდა იყოს? (ნორმატიული დებულება).

ნორმატიული ეკონომიკა კი იძლევა ზემოქმედების რეცეპტებს, რომელიც ეყრდნობა სუბიექტურ, პირად, შეფასებით მოსაზრებებს. ამდენად, ჩვენ შეიძლება სახეზე გვქონდეს ეკონომიკური თეორიის სხვადასხვა ვერსიები. თეორიების ამ მრავალფეროვნებას თავისი ახსნა აქვს, მთავარი ის არის, რომ გავიაზროთ, არც ერთი ახალი თეორია არ აღმოცენებულა ადრე არსებული თეორიების აბსოლუტური უარყოფის ხარჯზე, ისინი წინა, უკვე არსებული თეორიების წიაღში წარმოიშებიან. ადამ სმიტის „უხილავი ხელის“ იდეა

არის ქვაკუთხედი როგორც კლასიკური, ისე, შემდგომში, ნეოკლასიკური ეკონომიკური თეორიებისა. ეკონომიკური თეორია კი არ აუქმებს წინა თეორიებს, არამედ აფართოებს მათ საზღვრებს მზარდი და განვითარებადი ეკონომიკური ცხოვრების ზეგავლენით. ამდენად, ამა თუ იმ ქვეყნის მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა სულ სხვა ფაქტორებითაა განპირობებული და არა ეკონომიკურ თეორიათა მრავალფეროვნებით, თუ ეკონომიკური მეცნიერების კრიზისული მდგომარეობით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. იაკობიძე, დ. (2011) გლობალური დინამიზმის ქართული სინამდვილე. თბილისი, «ინოვაცია».
2. პაპავა, ვლ. (2011) არატრადიციული ეკონომიკისი. თბილისი, «პაატა გუგუშვილის ინსტიტუტის გამომცემლობა».
3. David Colander, The death of Neoclassical Economics, <http://sandcat.middlebury.edu/econ/repec/mdl/ancoec/0237.pdf>.
4. Давап, Э. Кризис экономической науки: причины и выход. კრებულში TERRAEconomicus, 2015, том 13 № 2.
5. Robert E. Lucas Macroeconomic priorities, <http://pages.stern.nyu.edu/~dbackus/Taxes/Lucas%20priorities%20AER%2003.pdf>.
6. Paul Ormerod; John Wiley, The death of Economics 1997 http://www.jayhanson.org/_Economics/TheDeathOfEconomics.pdf.
7. Paul Ormerod, The death of Economics 2001, <https://www.amazon.com/Death-Economics-Paul-Ormerod/dp/0471180009>.
8. Яшник, А. Кризис экономической теории и пути выхода из него. <https://www.proza.ru/2015/10/14/1793/>.

ECONOMIC PROBLEMS OR CRISIS OF ECONOMIC SCIENCE

ROMAN KHARBEDIA

Academic Doctor of Economics

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

roman.kharbedia@tsu.ge

KEYWORDS: ECONOMIC CRISIS, CRISIS OF ECONOMIC SCIENCE

SUMMARY

The collapse of the socialist system in the 90s of the last century and the break-up of the Soviet Union put the issue of transition from the administrative-command economy to the market economy on the agenda. It was necessary to carry out a proper economic policy based on a certain theoretical basis, but the events have clearly demonstrated the limitations of the current level of economic science; it was impossible to predict the economic problems faced by these countries, while at the same time it did not have theoretical justification for their solution. The global financial crisis that began in 2008 has actually turned down the viewpoints of the visible representatives of economic science and greatly damaged the reputation of economic science.

These circumstances have raised some questions about economic science and gave some researchers the grounds for assessing such a situation of economic science as a crisis situation.

The situation of economic science can be called crisis in that case when serious problems arising in real

economy and the tasks facing the economy cannot be solved by the methods existing in the arsenal of economic science, or economic science has no answers to the ways and methods of solving these tasks. Consequently, economic science had been in crisis periods in 1929-1932, so called "Great Depression", the collapse of the socialist system or the 2008-2009 financial crisis periods.

Some researchers link the dangers of economic science to the diversity of economic theories and consider the latter to be one of the forms of crisis detection, which is not valid. The existence of different versions of economic theories is not due to the crisis situation of economic science, but because of the peculiarities of the emergence of each new economic theory. Unlike the exact and technical sciences, economic theory does not eliminate previous theories, but expands its borders on the development and diversification of economics. So the hard economic situation of a particular country is caused by other factors, not by the diversity of economic theories or the crisis situation of economic science.